

Samuelio Boguslavo Chylinskio *Naujasis Testamentas*: leksikografiniuose šaltiniuose nepaliudyti žodžiai ir jų reikšmės

---

Felix Thies

Vilniaus universitetas, Filologijos fakultetas
Frankfurto prie Maino Goethe's universitetas
Empirinės kalbotyros institutas
f.thies@gmail.com

STRAIPSNYJE PATEIKIAMI Samuelio Boguslavo Chylinskio *Naujojo Testamento* žodžiai, nepaliudyti tokiuose leksikografiniuose šaltiniuose kaip to meto istoriniai ir holistiniai lietuvių kalbos žodynai. Remiantis žodžių daryba ir atsižvelgiant į vartojimo kontekstą, analizuojama šių žodžių reikšmė.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI: leksikografija, *Naujasis Testamentas*, Samuelis Boguslavas Chylinskis, senieji lietuvių kalbos raštai.

0. Įvadas¹. Samuelio Boguslavo Chylinskio *Naujojo Testamento* vertimo kritinį leidimą 1958 m. parengė Lenkijos litu-

¹ Chylinskio leksikos analizė buvo atliekama kaip rengiamo *Naujojo Testamento* elektroninio leidimo dalis (projekto *Samuelio Boguslavo Chylinskio Naujasis Testamentas. Rankraščio tyrimas, faksimilinis ir interaktyvus skaitmeninis leidimas* vadovė – dr. Gina Kavaliūnaitė-Holvoet (Vilnius). Projektą finansuoja Lietuvos mokslo taryba (sutarties Nr. LIP-022/2016). Už patarimus ir bibliografines pastabas esu labai dėkingas prof. dr. Akseliui Holvoetui. Už interpretacijas ir klaidas esu atsakingas asmeniškai.

anistai Janas Otrębskis ir Czesławas Kudzinowski. Pastarasis 1964 m. taip pat sukūrė žodžių indeksą. Nuo to laiko buvo parengta istorinių žodynų (Palionis 2004, ALEW = *Altltauisches Etymologisches Wörterbuch* [Hock 2015]) ir leksikografinių duomenų bazių (LKŽ, *Lietuvių kalbos išteklių informacinė sistema*), tačiau Chylinskio Biblijos (toliau – ChB) vertimo leksika lieka ne visiškai dokumentuota. Šio straipsnio tikslas – nustatyti žodžius, kurie iki šiol nėra paliudyti kituose leksikografiniuose šaltiniuose, pateikti šių žodžių reikšmes.

Leksikografiniais šaltiniais šiame straipsnyje laikomi: akademinis *Lietuvių kalbos žodynas* (toliau – LKŽe), *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas* (toliau – DLKŽe), Prano Skardžiaus *Die slavischen Lehnwörter im Altltauischen* (Skardžius 1943a) ir Jono Palionio *XVI–XVII a. lietuviškų raštų atrankinis žodynas* (Palionis 2004).

Konkrečių žodžių vartojimas tam tikra reikšme nustatomas gretinant ChB citatas su tiesioginiu ChB šaltiniu, t. y. olandiška *Generalinių luomų Biblija* (*Statenvertaling*, toliau – StV). Straipsnyje taip pat cituojama lenkiška *Gdansko Biblija* (toliau – GB)². Nors Chylinskis nevertė iš lenkiško teksto, lenkų liturginė tradicija galėjo turėti nemažą įtaką jo Biblijos vertimui (plačiau apie Chylinskio *Naujojo Testamento* vertimo tiesioginius ir netiesioginius šaltinius žr. Kot 1958; Kavaliūnaitė 1997, 2001, 2015).

Į tiriamąją imtį patekę žodžiai taip pat buvo lyginti su Samuele Boguslavo Chylinskio bendraamžio Konstantino Sirvydo žodynu *Dictionarium trium linguarum* (toliau – SD) ir Mikalojaus Daukšos *Postile* (1599) (toliau – DP, pagal Kudzinowski 1977).

Pavyzdžiai, cituoti pagal puslapio ir eilės numerį (bet ne pagal Biblijos eilutę), nepriklauso *Naujojo Testamento* tekstui. Jie yra iš mažo lietuvių–lenkų kalbų žodynėlio, Chylinskio užrašyto ant paskutinių rankraščio puslapių. Tokie žodžiai neturi atitikmenų kituose Biblijos vertimuose, aiškinami lenkų kalba.

² Remiamasi elektroniniais šių Biblijų variantais.

Pirmoji minėtuose leksikografiniuose šaltiniuose nepaliudytų žodžių grupė – leksemos, kurios morfologiškai skiriasi nuo dabartinėje kalboje vartojamų variantų, t. y. turi tą pačią šaknį ir reikšmę kaip bendrinės kalbos leksema, tačiau skiriasi nuo jos priesagomis.

Antrą grupę sudaro žodžiai, kurie skiriasi nuo bendrinės kalbos variantų fonologiškai. Minėtini ypač tie atvejai, kai vietoj dabartinės kalbos *a* turimas *o* (dvigarsiuose *ar, al, am, an*)³ ir kai žodžio pradžioje vartojamas *h*–.

Trečią grupę sudaro leksemos, kurios nėra paliudytos jokiuose kituose šaltiniuose.

1. Leksemos, kurios skiriasi nuo dabartinėje kalboje vartojamų variantų morfologiškai. Tai jau minėta pirmoji kituose leksikografiniuose šaltiniuose nepaliudytų žodžių grupė. Toliau pateiksime pavyzdžių:

abejavimas (v. dkt.) ‘abejojimas’. Žr. *abejuoti*.

ChB: *be wifokio abejawima* (1Tim 3,16)

StV: *buiten allen twijfel*

GB: *zaprawdę*

abejuoti (vksm.) ‘abejoti’. Chylinskis rašyboje neskyrė garsų /o/ ir /uo/, todėl forma *abejoti* yra dvireikšmė. Vis dėlto būtojo laiko formos *abejavau, abejavai* ir t. t. aiškiai rodo, kad Chylinskis šį veiksmažodį kaitė: *abejuoti, abejuoja, abejavo*. Pvz.:

ChB: *Jr kad nezyn<ojau> → abejawau kę weykt fu to dayktu*
(ApD 25,20)

StV: *En als ik over de onderzoeking van deze zaak in twijfeling was*

GB: *Ja tedy wqtpiǫc o tem, o czym ten spór był*

ChB: *teyp jog łabey abejawom ir ape zywata* (2Kor 1,8)

StV: *alzo dat wij zeer in twijfel waren, ook van het leven*

GB: *tak iżeśmy byli poczęli wqtpić i o żywocie...*

³ Toks svyravimas randasi tik skoliniuose, todėl negali būti Chylinskio tarmės požymis.

Iš viso rastos šešios vienareikšmės ir devynios dvireikšmės formos.

adver(i)as (v. dkt.) ‘dvivėrės durys, vartai’. Plg. SD (128v b₃):

*podwoy & podwoie / poftis, limen superius, superliminare. adweria aukbtine; s. liet. *adverija* ‘durų stakta’ (LKŽe)⁴.*

Ch: *podwoje naße adweras mufu* (222v₁)

ašviena (m. dkt.) ‘ašvienė, kumelė’.

Ch: *Jntwarfluk afzwienq ó ważofim per pelki. Zaprzqz klaczę á pojedzien przęz błoto* (221v₁₂)

ataušis (v. dkt.) ‘atgaivinimas, atilsis’. Vedinys iš liet. *ataušti* ‘po sušilimo prasivėdinti ir pailsėti’ (LKŽe).

ChB: *Ir jus (→ *Jumus*) wel kurie warginami efte, ataußy fu mumis, apireyßkime Wießpaties Jezufa* (2Tes 1,7)

StV: *En u, die verdrukt wordt, verkwikking met ons, in de openbaring van den Heere Jezus*

GB: *A wam, którzyście uciśnieni, odpocznienie z nami przy objawieniu Pana Jezusa*

atavyzdžius⁵ (v. dkt.) ‘atžvilgis’. Plg. s. liet. *atvyzdis* (DP) ‘t. p.’

Ch: *atawizdžius. wzglqd* (2₁₅)

atkeršėti (vksm.) ‘atkeršyti’. Kituose leksikografiniuose šaltiniuose paliudyta bendratis *atkeršėti* ir pusedalyvis *atkeršėdamas*. Tačiau Chylinskio vartojamo nepriešdėlinio veiksmazodžio esamojo laiko vns. 2 a. yra *keršiji* (arba *keršyji*), kuris nederą su

⁴ Pavyzdžiai, prie kurių nurodomas puslapio numeris, nėra Biblijos teksto dalis, todėl neturi paralelių kituose Biblijos vertimuose.

⁵ Plg. Kudzinowski (1964, 10): *atavizdžius*.

bendratimi *keršėti* (kaip nustatyta indekse), o tik su bendratimi *keršyti*, pvz.:

ChB: *Jr gatawą turime (tey (→ top) kas pryguli) atkierfet*
(→ *pamstītis*) *wifokiey neklauzadej* (2Kor 10,6)

StV: *En gereed hebbende, hetgeen dient om te wreken alle*
ongehoorzaamheid

GB: *I w pogotowiu mając pomstę na wszelakie nieposłuszeństwo*

ChB: *atkierbedamas* *tiemus kurie nepażyfta diewa* (2Tes 1,8)

StV: *wraak doende* *over degenen, die God niet kennen*

GB: *oddawając pomstę* *tym, którzy Boga nie znają i tym*

Ch: *kierfzyghi* *and manes. grozi[]]5 fię nad mie* (224v₅)

baltagalva (m. dkt.) ‘moteris’. Liet. *balta galva* yra tiesioginis vertinys iš lenkų kalbos *biała głowa*. Šis junginys paliudytas ir kituose senuosiuose tekstuose. Minėtuose tekstuose dar fiksuota daiktavardinė frazė (plg. dgs. naud. *baltōmus galwōmus* [DP 562₃₁]). Chylinskio raštuose vartojamas sudurtinis žodis *baltagalva*⁶, pvz.:

ChB: *kas (tykt) žiury and baltagalwos* (Mt 5,28)

StV: *dat zo wie een vrouw aan ziet*

GB: *który patrzy na niewiaścę*

ChB: *Bet beda nieścziomis (→ nieścziomus) ir žyndynciomis*

(→ *žyndynciomus*) (*Balta-galwomus*) *anofe dienofe* (Mk 13,17)

StV: *Maar wee den bevruchten en den zogenden vrouwen in die*
dagen!

GB: *Lecz biada brzemiennym i piersiami karmiącym w one dni!*

Iš viso rastos šešios formos.

⁶ Dūrinys *biatogłowa* paliudytas senuosiuose lenkų kalbos tekstuose, bet daiktavardinė frazė *biała głowa* ir variantai yra dažnesni.

bliuznytojas (v. dkt.) ‘keikūnas, blevyzgotojas’. Plg. *bliuznyti*.

ChB: *aba βyκβtolu, aba šulpu garbintoju, aba blužnitoju* (1Kor 5,11)

StV: *of een gierigaard, of een afgodendienaar, of een **lasteraar***

GB: *albo łakomcą, albo bałwochwalcą, albo **obmówcą***

gilyniun (prv.) ‘gilyn’. Senųjų raštų prv. *gilyniui* (plg. *βákni giliniui iléist* DP 99₃₄⁷) variantas.

ChB: *Jrkis giliniun, ir išmėšk tynklus tawo* (Lk 5,4)

StV: *Steek af **naar de diepte**, en werp uw netten uit*

GB: *Zajedź **na głębię**, a zapuśćcie sieci wasze*

gyventoika arba **gyventojka** (m. dkt.) ‘gyventoja’. Hibridinis vedinys iš liet. *gyventojas* ir slav. priesagos *-ka*.

ChB: *Su šwetyma giwentojej ir Su šwetyma-giwentoykos*

(: *Pałaydoney, ir pałaydones*) (Jok. 4,4)

StV: *Overspelers en **overspeleressen***

GB: *Cudzołożnicy i **cudzołożnice!***

piktyniun (prv.) ‘piktyr, blogyn’. Senųjų raštų prv. *piktyniui* (plg. *piktiniui* DP 27₂₁) variantas.

ChB: *Bet piktos žmonės ir išwadziotojej piktiniun eys* (2Tim 3,13)

StV: *Doch de boze mensen en bedriegers zullen **tot erger** voortgaan*

GB: *Lecz źli ludzie i zwodziciele postąpią **w gorsze***

sugr(i)aujimas (v. dkt.) ‘sugriovimas’.

ChB: *ó ne del fugraujma (: išwertyma) jufu* (2Kor 10,8)

StV: *en niet tot uw **nederwerping***

GB: *a nie ku **zepsowaniu** waszemu*

⁷ Lenkų k. *fię w niey rofkorzenić*.

šlaunas (v. dkt.) ‘šlaunis, klubas’.

Ch: *Szłaunas*, ud. *Biodro*. *Prov. 30. v. 31. (220v₁)*

GB: *Koń na biodrach przepasany, i kozieł, i król, przeciw któremu żaden nie powstaje (Prov. 30:31)*

topazius (v. dkt.) ‘topazas’ (LKŽe).

ChB: *dewintas, Topazius* (Apr 21,20)

StV: *het negende Topaas*

GB: *dziewiąty topazyjusz*

užsikartijimas (v. dkt.) ‘užsikartymas’. Veiksmažodžio abstraktas *kartijimas* rodo, kad Chylinskis kaitė veiksmažodį *kartyti* taip: *kartyti, kartija, kartijo*. Senojoje lietuvių kalboje paliudyta forma yra *kartyti, karto, kartė* (LKŽe).

ChB: *Kieles tada (terp ju) užsikartyimas* (ApD 15,39)

StV: *Er ontstond dan een verbittering*

GB: *I wszczł się między nimi wielki gniew*

vissakąs, vissakanti (dlv.) ‘pranašaujas’. Dūrinys iš *vīs* ir *sakąs*.

ChB: *kuriy turejo Dwafiq Wisfakąciq* (→ *buwo burtynikie*)

(ApD 16,16)

StV: *hebbende een waarzeggenden geest*

GB: *co miała ducha wieszczego*

2. Leksemos, kurios nuo bendrinės kalbos variantų skiriasi fonologiškai. Kaip jau buvo minėta, šią grupę sudaro žodžiai, kurie nuo žodžių, paminėtų leksikografiniuose šaltiniuose, skiriasi savo fonetine sandara.

alabostras, alabastras (v. dkt.) ‘alebastras’.

ChB: *atneše allabafta-fleþkiele* (→ *alabafta-pleþkiele*) *fu moſcia*

(Lk 7,37)

StV: *bracht een albasten fles met zalf*

GB: *przyniosła alabastrowy słoik maści*

ChB: *Atajo jop Moteriþkie, beturint {Alaboþtra fudeli}₂₁* (Mt 26,7)

StV: *Kwam tot Hem een vrouw, hebbende een **albasten** fles*

GB: *Przystąpiła do niego niewiasta, mająca słoik **alabastrowy***

ChB: *atajo Moteriþkie beturint Alaboþtra-fudeli*

(→ Alaboþtra-fuda) mosties (Mk 14,3)

StV: *kwam een vrouw, hebbende een **albasten** fles met zalf*

GB: *przyszła niewiasta, mając słoik **alabastrowy** maści*

aliejkus arba **alieikus** (v. dkt.) ‘aliejus’. Plg. *aleikus*, *aliekus* (DP, žr. Palionis 2004, 22) iš lenk. *olejek*.

ChB: *daug teypag ligoniui tepe aliejku* (Mk 6,13)

StV: *en zalfden vele kranken met **olie***

GB: *i wiele chorych **olejkiem** mazali*

bartos ‘tokios lentos, bortai?’. Plg. lenk. *barta*.

Ch: *bartos. defki fame u wiciny* (222v₁₇)

benkortas (v. dkt.) ‘nesantuokinis vaikas’. Slavizmo *benkartas* variantas, plg. lenk. *bękart*.

ChB: *tada efte bękorteys ó ne [[tykreys]] Suneys* (→ *Sunumis*)

(Žyd 12,8)

StV: *zo zijt gij dan **bastaarden**, en niet zonen*

GB: *tedy jesteście **bękartami**, a nie synami*

filazafas (v. dkt.) ‘filosofas’. Skolinys iš lenkų kalbos *filozof*, bet plg. *filosofija* (iš lot. *philosophia*) (DLKŽe).

ChB: *nekuriey iþ Epikureuþu ir Stoiku Filazafej bares fu jo*

(ApD 17,18)

StV: *sommigen van de Epikureische en Stoische **wijsgeren** streden met hem*

GB: *niektórzy z Epikurejczyków i Stoików **filozofowie** spierali się z nim*

ChB: *kad kas jufu nenugabentutu kaypo [[p<er]] Filofofi* (Kol. 2,8)

StV: *dat niemand u als een roof vervoere door de **filosofie***

GB: *żeby was kto sobie w korzyść nie obrócił przez **filozofiję***

harpa (m. dkt.) ‘arfa, citra’, **horpa** (m. dkt.) ‘t. p.’

ChB: *noris dudelė* (→ *sepiolka*), *noris harpa* (1Kor 14,7)

StV: *hetzij fluit, hetzij citer*

GB: *jako piszczałka albo cytra*

ChB: *turedami kožnas horpas ir czežas aukžo* (Apr 58)

StV: *hebbende elk citeren en gouden fiolen*

GB: *mając każdy z nich cytry i czasze złote*

helmas (v. dkt.) ‘šalmas’. Germanizmas, plg. variantus *hēlmis* (WP, žr. Palionis 2004, 136), *elmé*, *elmis* (LKŽe).

ChB: *Imkit teypag bałmus* (→ *bałmq* → *helmq* → *bałmq*) *izgani-mo* (Eph 6,17)

StV: *En neemt den helm der zaligheid*

GB: *Przyłbicę* też zbawienia weźmijcie

hysopas (v. dkt.) ‘yzopas’. Germanizmas, plg. olandų k. *hysop*.

ChB: *ir pripilde kiampini ukufu ir abdejo hyfopu* (Jn 19,29)

StV: *en zij vulden een spons met edik, en omlegden ze met hysop*

GB: *tedy oni napelniwszy gąbkę octem, a obłożywszy (ją) hizopem*

ChB: *eme krauja telu ir ožiu, ju wardeniu ir purpuros wilna ir hyfopu* (Žyd 9,19)

StV: *nam hij het bloed der kalveren en bokken, met water, en purperen wol, en hysop*

GB: *wziąwszy krew cielców i kozłów z wodą i z wełną szarłatową, i z hizopem*

honba (m. dkt.) ‘gėda’. Slavizmo *hanba* (iš lenkų k. *hanba*) variantas (žr. Palionis 2004, 135).

ChB: *ir honba mums padare* (→ *honb[a]* *mums padarita ira*), *kaypo zynote* (1Tes 2,2)

StV: *en ook ons smaadheid aangedaan was, gelijk gij weet*

GB: *i zelzeni* byli (jako wiecie)

ChB: *kad nukieľtu honba (→ nutrauktu farmatq) mano terp
zmoniu* (Lk 1,25)

StV: *om mijn **versmaadheid** onder de mensen weg te nemen*

GB: *aby odjął **hańbę** moję między ludźmi*

ChB: *jog buwo werteys nukientet honba (→ farmatq) del warda jo
(ApD 5,41)*

StV: *dat zij waren waardig geacht geweest, om Zijns Naams wil
smaadheid te lijden*

GB: *iż się stali godnymi odnosić **zelżywość** dla imienia Jezusowego*

ChB: *Togdel megu filpnibemis, pakalbomis (→ honbomis),
reykaleys* (2Kor 12,10)

StV: *Daarom heb ik een welbehagen in zwakheden, in
smaadheden, in noden*

GB: *Dlatego się kocham w krewkościach, w **potwarzach**,
w niedostatkach*

honbyti (vksm.) ‘piktžodžiáuti, gédinti’. Slavizmo *hanbyti*
variantas (žr. Palionis 2004, 135).

ChB: *ir kad jus iž/ķiria, ir honbija* (Lk 6,22)

StV: *en wanneer zij u afscheiden, en **smaden***

GB: *i gdy wyłączą, i będą was **sromocić***

ChB: *ir honbija (jus)* (1Pt 4,4)

StV: *en u **lasteren***

GB: *i **bluźniq** to*

išhonbyti (vksm.) ‘ižeisti’. Žr. *honbyti*.

ChB: *bet ir tq fumußę ir fuhonbiję (→ iβhonbiję) ľabey* (Lk 20,11)

StV: *maar ook dien geslagen en **smadelijk behandeld hebbende***

GB: *ale oni i tego ubiwszy i **zelżywszy***

ChB: *ir parfiunte ghi ižhanbiję (→ ižhonbiję (→ ižhonbita))
(Mk 12,4)*

StV: *en zonden hem henen, **schandelijk behandeld zijnde***

GB: *i odesłali **obelžonego**.*

katlorius (v. dkt.) ‘katilius, kalvis’. Slavizmas, plg. lenk. *kotlarz*. Dar senuosiuose raštuose paliudytas variantas *katlierius*, plg. SD (57v a₃₋₅): *Kotlarz / faber ahenarius, ærarius. katlierius* (žr. Palionis 2004, 184).

ChB: *Alexander Katlor^{us} daug mi padare pikto (→ pikto padare)*
(2Tim 4,14)

StV: *Alexander, de **kopersmid**, heeft mij veel kwaads betoond*

GB: *Aleksander **kotlarz** wiele mi złego wyrzqdzil*

korieta (m. dkt.) ‘karieta, vežimas’. Slavizmo *karieta* variantas, plg. lenk. *kareta*.

ChB: *Jr grįžo ir fedejo and Korietos (→ wežymo) fawo* (ApD 8,28)

StV: *En hij keerde wederom, en zat op zijn **wagen***

GB: *I wracal się, siedząc na **wozie** swoim*

ChB: *ir arklu, ir korietu, ir kunu ir dušu žmoniu* (Apr 18,13)

StV: *en van paarden, en van **koetswagens**, en van lichamen, en de zielen der mensen*

GB: *i koni, i **wozów**, i niewolników, i dusz ludzkich*

patriorcha (v. dkt.) ‘patriarchas’. Senuosiuose raštuose paliudyta ir *patriarcha* (LKŽe).

ChB: *kuriamuy ir Abrahomas Patriorcha dawė defetynas iř to kq igijo* (Žyd 7,4)

StV: *aan denwelken ook Abraham, de **patriarch**, tienden gegeven heeft uit den buit*

GB: *któremu też dziesięćinę z łupów dał Abraham **patryjarcha***

ChB: *ape Patriorcha Dowida* (ApD 2,29)

StV: *van den **patriarch** David*

GB: *o **patryjarsze** Dawidzie*

ChB: *Ó Patriochos pawidedami pardawė Jozefa (idand butu nugabentas) Egyptan* (ApD 7,9)

StV: *En de **patriarchen**, nijdig zijnde, verkochten Jozef, om naar Egypte gebracht te worden*

GB: *A **patryjarchowie** nienawidząc Józefa, sprzedali go do Egiptu*

ChB: *dwilika Patriorchu* (ApD 7,8)

StV: *de twaalf patriarchen*

GB: *dwunastu patryjarchów*

polma (m. dkt.) ‘palmė’. Senuosiuose raštuose paliudyta ir *palma* (LKŽe).

ChB: *polmos* (βako[s]) *buwo rąkoje ju* (Apr 7,9)

StV: *en palm takken waren in hun handen*

GB: *a palmy były w rękach ich*

ChB: *Eme βakas Polmos-medžia* (Jn 12,13)

StV: *Namen de takken van palmbomen*

GB: *Nabrali gałzek palmowych*

suhonbyti (vksm.) ‘įžeisti’. Slavizmas, plg. lenk. *zhańbić*. Žr. *honbyti*.

ChB: *bet ir tą sumuβę ir fuhonbiję* (→ *iβhonbiję labey* (Lk 20,11)

StV: *maar ook dien geslagen en smadelijk behandeld hebbende*

GB: *ale oni i tego ubiwszy i zelżywszy*

ChB: *Bus nes izdotas Pahonimus, ir apjoktas, [...] ir fuhonbitas*
(Lk 18,32)

StV: *Want Hij zal den heidenen overgeleverd worden, en Hij zal bespot worden, en smadelijk behandeld worden*

GB: *Bo będzie wydany poganom, i będzie naśmiewany, i zelżony*

sviedčyti (vksm.) ‘liudyti’. S. liet. *sviečyti* yra slavizmas, plg. brus. *svetčic*. Formos su *dč* paliudytos tiktai Chylinskio raštuose ir, manytina, atsiradusios dėl lenkų kalbos įtakos, plg. lenk. *swiadczyć* ‘t. p.’. Plg. t. p. *svodzba*.

ChB: *Swiedczyju nes koznamuy* (Apr 22,18)

StV: *Want ik betuig aan een iegelijk*

GB: *A oświadczać się każdemu*

ChB: *fwiadczyjo prieβ ghi nepoteyfey* (Mk 14,57)

StV: *getuigden valselijk tegen Hem*

GB: *falszywie świadczyli przeciwko niemu*

ChB: *Jr wel fwieczyju (→ apfifwieczyju) kožnamuy žmoguy*
(Gal 5,3)

StV: *En ik **betuig** wederom een iegelijk mens*

GB: *A **oświadcza**m się zasię przed każdym człowiekiem*

Iš viso rastos 4 formos su dč, 2 – su č.

svodžba (m. dkt.) ‘vestuvės’. Slavizmo *svodba* variantas (plg. ryt. sl. *svatŕba*, lenk. *swadźba*). Paliudyta tikėtai Chylinskio raštuose. Afrikata, galima manyti, atsiradusi dėl lenkų kalbos įtakos (ALEW 1002–1003).

ChB: *Swodžba tiefa ira gatawa* (Mt 22,8)

StV: *De **bruiloft** is wel bereid*

GB: ***Weseleć** wprawdzie jest gotowe*

ChB: *Ó trecia diena buwo Swodžba* (Jn 2,1)

StV: *En op den derden dag was er een **bruiloft***

GB: *A dnia trzeciego było **wesele***

ChB: *Swodžba nes Awinelo atajo* (Apr 19,7)

StV: *want de **bruiloft** des Lams is gekomen*

GB: *bo przyszło **wesele** Barankowe*

Iš viso užfiksuotos 22 formos.

šaforius (v. dkt.) ‘prižiūrėtojas’. Slavizmas, plg. lenk. *szafarz*. LKŽ fiksuotas variantas *šeforius*, paliudytas Baltramiejaus Vileto, Jono Bretkūno, Mikalojaus Daukšos raštuose (Palionis 2004, 463).

ChB: *Sweykina jus Eraftas šaforius (→ Užweyždas → Arendorus)*
Miefto ir Quartus brolis (Rom 16,23)

StV: *U groet Erastus, de **rentmeester** der stad, en de broeder*
Quartus

GB: *Pozdrowia was Erastus, **szafarz** miejski, i Kwartus brat*

zostova (m. dkt.) ‘užstatas, uždėlis’. Slavizmas, iš lenk. *zastawa*. Su kitu vokalizmu ir kitu kamieniu sen. liet. *zastavas* ‘t. p.’ (plg. lenk. *zastaw* ‘t. p.’).

ChB: Ó Timotheußau faugok zoftowos (tau) patykietos

(→ patikie{t}o (tau) daykta) (1Tim 6,20)

StV: O Timotheüs, bewaar het **pand** u toebetrouwd

GB: O Tymoteusz! strzeż **tego**, **czegoć** się powierzono

3. Leksemos, kurios nėra paliudytos jokiuose kituose šaltiniuose. Tai trečioji, kaip minėta įvade, kituose leksikografiniuose šaltiniuose nepaliudytų žodžių grupė.

aloesas (v. dkt.) ‘alavijas’. Slavizmas, plg. lenk. *aloes* ‘t. p.’.

ChB: nezdamas fumiβytos Myrrhos ir Aloefa ape βymta puntu
(In 19,39)

StV: brengende een mengsel van mirre en **aloe**; omtrent honderd
ponden gewichts

GB: niosq̃c zmieszanej myrry i **aloes**, okolo sta funtów

apcavoti (vksm.) ‘bendrauti, gyventi’. Slav., plg. lenk. *obco-
vac* ‘t. p.’.

ChB: ney biaurinikey, ney [[kurie]] fu wiriβku (apcawojan̄tis →
giwentojeÿ, ney wagiëy (→ wagiš) (1Kor 6,10)

StV: noch ontuchtigen, noch die bij mannen **liggen**, noch dieven

GB: ani pieszczotliwi, ani **samcołożnicy**, Ani złodzieje

avaras (v. dkt.) ‘šaka, stavarys’. Izoliuotas žodis (ALEW 77),
bet plg. liet. variantą *stavaras* (LKŽe).

Ch: awaras. fęk (224v₄)

įčiepti (vksm.) ‘(į)sodinti, įdiegti, įskiepyti’. Gali būti klaida,
plg. *įčiepyti* ‘t. p.’, SD (198r b₅₋₆): *Wβcżepiam / pango, infero,
i̇ciepiiu*.

ChB: Diewas nes ira gałus wel jos ifodynt (: icziept) (Rom 11,23)

StV: want God is machtig om dezelve weder **in te enten**

GB: gdyż mocny jest Bóg one zasię **wszczepić**

išganintingas (bdv.) ‘išganytingas, išganingas’. Iprastai se-
nuosiuose raštuose vartotas būdvardis *išganytingas* (*Wolfenbiu-
telio postilėje*, Jokūbo Morkūno *Postilėje*, žr. Palionis 2004, 150).
Forma *išganintingas* gali būti hiperkorekcija arba būdvardžio iš-
ganytingas supainiojimas su būdvardžiu *išganingas*.

ChB: *Izganintinga nes loska Diewo pafirode wifiemus zmonemus*
(Tit 2,11)

StV: *Want de **zalignmakende** genade Gods is verschenen aan alle
mensen*

GB: *Albowiem okazała się łaska Boża, **zbawienna** wszystkim
ludziom*

jaspisas (v. dkt.) ‘jaspis’. Chylinskis vartojo vardininko formą
jaspis. Kad tai yra forma be galūnės, o ne *i*-kamieno daiktavar-
dis, rodo naudininkas *jaspisui*.

ChB: *(ipaciej) kajpo Jafpis akmo bezybant (→ bezybq̃s) kajpo
krybtõlas* (Apr 21,11)

StV: *namelijk als den steen **Jaspis**, blinkende gelijk kristal*

GB: *jako kamieniowi **jaspisowi**, na kształt kryształu przezroczy-
temu*

ChB: *Ó budawone mura jo buwo Jafpis* (Apr 21,18)

StV: *En het gebouw van haar muur **Jaspis***

GB: *A było budowanie muru jego z **jaspisu***

ChB: *Pirmas fundamentas buwo Jafpis* (Apr 21,19)

StV: *Het eerste fondament was **Jaspis***

GB: *Pierwszy grunt był **jaspis***

ChB: *ligus akmeniuy Jafpisuy ir Sardinjuy* (Apr 4,3)

StV: *den steen **Jaspis** en Sardius gelijk*

GB: *podobny był [...] kamieniowi **jaspisowi** i sardynowi*

kamanai (dgs. v. dkt.) ‘kamanos’. Plg. SD (53v b₇₋₉): *Kielzno /
frænum, capiftrum, lupatum. kamanas*, SD (65v b₉₋₁₀) *Krygowa
vzda / lupatum. kamanas*.

ChB: *ir iþejo kraujas iþ ano wino-prosos-kubiþa, iki kamanams arklu* (Apr 14,20)

StV: *en er is bloed uit den wijnpersbak gekomen, tot aan de **tomen** der paarden*

GB: *i wysþla krew z prasy aþ do **wędzidel** końskich*

kapriai (v. dkt.) ‘krapai’. Plg. lenk. *koper*.

ChB: *Dadat (→ Dodat) nes deþymtynes iþ m<en>tu, ir kapriu, ir kminu* (Mt 23,23)

StV: *want gij vertient de munte, en de **dille**, en den komijn*

GB: *iþ dawacie dziesięcinę z miętki i z **anyżu** i z kminu*

ketverianagis (bdv.) ‘keturkojis, keturnagis’. Sudurtinis žodis su pirmuoju sandu *ketveria-*, plg. liet. *ketveriakampis* ‘keturkampis’.

ChB: *ir paukþczu, ir kietweria nagiū (→ kietur-koju) ir flengianciu* (→ flankociu) (þweriu) (Rom 1,23)

StV: *en van gevogelte, en van **viervoetige** en kruipende gedierten*

GB: *i ptaków, i **czworonogich** zwierząt, i płazów*

klaraunas (bdv.) ‘tyras’. Slavizmas, plg. lenk. *klarowny* ‘t. p’.

ChB: *Jr parode mi czytą upę wandenio żywata, klarauną kaypo kryþtoþas* (Apr 22,1)

StV: *En hij toonde mij een zuivere rivier van het water des levens, **klaar** als kristal*

GB: *I ukazał mi rzekę czystą wody żywota, **jasną** jako kryształ*

kolieta (m. dkt.) ‘krepšys, kuprinė’. Slavizmas, plg. lenk. *kaleta* ‘krepšelis, maišelis’.

ChB: *bet tykt laþda, ney kolietos, ney donos* (Mk 6,8)

StV: *dan alleenlijk een staf, geen **male**, geen brood*

GB: *jedno tylko laskę: ani **taistry**, ani chleba*

ChB: *ney laþdu, ney kolietos, ney donos* (Lk 9,3)

StV: *noch staven, noch **male**, noch brood*

GB: *ani laski, ani **taistry**, ani chleba*

ChB: Nenešiokit *kolietos* (→ *mayβela*), *neÿ kolietos* (Lk 10,4)

StV: *Draagt geen buidel, noch male*

GB: *Nie noścież mieszka, ani taistry*

ChB: *be maβnos be* (→ *ir*) *kolietos* ir *czeweryku* (Lk 22,35)

StV: *zonder buidel, en male, en schoenen*

GB: *bez mieszka, i bez taistry, i bez butów*

ChB: *Bet dabar, kas turi maβn[a], teima jq, teypag ir kolietu*
(Lk 22,36)

StV: *Maar nu, wie een buidel heeft, die neme hem, desgelijks ook een male*

GB: *Ale teraz kto ma mieszek, niech go weźmie, także i taistrę*

krutulys (v. dkt.) ‘elementas’. Kituose senuosiuose raštuose paliudyta reikšmė ‘krutantis padaras’ (MP 289) (ALEW 531)⁸.

Ch: *krutuley. elementa. p. 7* (219v₆)

kurvinykas (v. dkt.) ‘kekšautojas’. Veikėjo pavadinimas iš veiksmazodžio *kurvyti(s)*. Žr. *kurvytis*.

ChB: *Bet ore bus βunis, ir žyniej, ir kurwinikej, ir gałwβudziey*
(Apr 22,15)

StV: *Maar buiten zullen zijn de honden, en de tovenaars, en de hoereerders, en de doodslagers*

GB: *A na dworze będą psy i czarownicy, i wszetecznicy, i mężobójcy*

kurvytis (vksm.) ‘kekšauti’. Slavizmas, plg. lenk. *kurwić się* ‘kekšauti, pisti(s)’.

ChB: *Su kura kurwijos karalej ziames* (Apr 17,2)

StV: *Met welke de koningen der aarde gehoereerd hebben*

GB: *Z którą wszeteczństwo płodzili królowie ziemi*

⁸ Paliudyta reikšmės nelengva suderinti, todėl įmanoma, kad lot. *elementa* čia reiškia ‘orai’ ir žodis *krutulys* turi būti pataisytas į daugiskaitinę formą su kitokiu šaknies balsiu – *kr{i}tuley*.

ChB: ir *kurwijos* fu ja Karalej žiames (Apr 18,3)

StV: en de koningen der aarde met haar **gehoereerd hebben**

GB: a królowie ziemi **wszeteczeństwo** z nim **plodzili**

ChB: kurie *kurwijos* fu jq, ir raškaŲ turejo (Apr 18,9)

StV: die met haar **gehoereerd** en weelde gehad **hebben**

GB: którzy z nim **wszeteczeństwo plodzili** i rozkoszowali

lengvystė (m. dkt.) 'lengvumas'. Plg. SD (70r a₄₋₆): *lágodnosť / fuauitas. lyngwibe / meylumas*, dar žr. Palionis (2004, 220).

ChB: Kad tada tey numiflijau (→ dumoj padejau),

apfiwaykβc3ojaugu (→ apfiwaykβc3ojugu :: eynugu) *langwiftey?*
(2Kor 1,17)

StV: Als ik dan dit voorgenomen heb, heb ik ook **lichtvaardigheid** gebruikt?

GB: O tem tedy myśląc, izalim co **lekkomyślnie** uczynił?

lotrponas (v. dkt.) 'piktadarys'. Hibridinis sudurtinis žodis iš lenk. *lotr* ir liet. *ponas*. Plg. skolinį *latras* iš lenk. *lotr*.

Ch: *Efai. 1. v. 4. złoczyńca Piktadejas* abo *lotrponas* in NT (220v₈)

maišintis (vkism.) 'mišti(s)'. Gali būti žodžio *maišytis* hiperkorekcija.

ChB: kad *nemayšyntumbites* (: *nešimišytumbite*) fu biaurynikeys
(1Kor 5,9)

StV: dat gij u niet zoudt **vermengen** met de hoereerders

GB: abyście się nie **miesza**li z wszetecznikami

mištalus (v. dkt.) 'darbuotojų alus, kasdieninis alus', iš *mišt-* ir *alus* (ALEW 36).

Ch: *Mifzta*lus. podfienne piwo (221v₁₅)

mokytinaitė ‘mokytinė, mokinė’. Įprasta *mokytinės* maži-
binė forma. Tačiau be maži-
binės reikšmės – tiesioginiuose ir
netiesioginiuose šaltiniuose deminutyvas⁹ nevartotas.

ChB: *Ó Joppoý buwo nekuriý **Mokitynayte** wardu Tabitha*
(ApD 9,36)

StV: *En te Joppe was een zekere **discipelin**, met name Tabitha*

GB: *A była w Joppie niektóra **uczennica**, imieniem Tabita*

momyti (vksm.) ‘vilioti, kerėti’. Gali būti slavizmas (plg. lenk.
mamić ‘vilioti, apgaudinėti’) arba leksema klaidingai pavartota
vietoį *monyti*. Plg. *apmonyti* ‘apkerėti, (su)vilioti’ (LKŽe).

ChB: *momidamas umus zmoniu Samarios* (ApD 8,9)

StV: *en **verrukkende** de zinnen des volks van Samaria*

GB: *i lud Samaryjski **mamił***

ChB: *Ó padukie (→ durni) Galatey, kas jus apczerawojo*
(→ *ap·monijo*) [...] (Gal 3,1)

StV: *O gij uitzinnige Galaten, wie heeft u **betoverd** [...]*

GB: *O głupi Galatowie! Któż was **omamił** [...]*

Ch: *apmonija omamił* (220v₁₁)

naujagimės (bdv.) ‘naujagimis’. Plg. sudurtinį dalyvį *naujgi-
mėsis* (Palionis 2004, 259).

ChB: *Kame ira (nauja-)gimes Karalus Zydu?* (Mt 2,2)

StV: *Waar is de **geboren** Koning der Joden?*

GB: *Gdzież jest **ten, który się narodził**, król żydowski?*

ChB: *kaýp naujagimę waykialej* (1Pt 2,2)

StV: *als **nieuwgeborene** kinderkens*

GB: *Jako **dopiero narodzone** niemowlętką*

⁹ Be ol. ir lenk. formų, dar plg. lot. (*discipula*, V), gr. (*μαθήτρια*, NTG) ir vok. (*Jüngerin*, L).

mielaširnas (dkt.) ‘gailestingas’. Kituose senuosiuose raštuose paliudyta forma *mielašernas* (plg. Palionis 2004, 244).

ChB: *be prigimtos mejles, neperjednoti, nemielašyrniey*

(→ *nemielašyrdingi*) (Rom 1,31)

StV: *zonder natuurlijke liefde, onverzoenlijken, **onbarmhartigen***

GB: *bez przyrodzonej miłości, nieprzejednani i **niemiłosierni***

nometinykas (v. dkt.) ‘palapinių gamintojas’. Slavizmas, plg. lenk. *namiotnik* ‘t. p.’; lenk. *namiot*, ryt. sl. *nametъ (br. *namět*) ‘palapinės’.

ChB: *buwo nes Nometynikey* (ApD 18,3)

StV: *want zij waren **tentenmakers** van handwerk*

GB: *albowiem rzemiosło ich było **robić namioty***

palaiduonė (m. dkt.) ‘palaidūnė’. Moteriškosios giminės daiktavardis nepaliudyta LKŽe.

ChB: *Su fwetyma giwentojej ir Su fwetyma-giwentoykos*

(: *Palaydoney, ir palaydones*) (Jok 4,4)

StV: *Overspelers en **overspeleressen***

GB: *Cudzołożnicy i **cudzołożnice!***

paziskoti (vksm.) ‘įgyti’. Slavizmas, plg. lenk. *pozyskać* ‘t. p.’.

ChB: *jeygu paklaufe tawe, **pazyfkojeŭ** broli tawo* (Mt 18,15)

StV: *indien hij u hoort, zo hebt gij uw broeder **gewonnen***

GB: *ježli cię usłucha, **pozyskałeś** brata twego*

pypinykas (v. dkt.) ‘vamzdininkas, dūdininkas’. Veikėjo pavadinimas iš veiksmazodžio *pypinti*. Plg. SD (123r b₁₀): *piβcžalká / tibia. pipine*¹⁰ ‘švilpukas, dūdelė’.

ChB: *ir giedotoju, ir pipiniku (: *fkamaroku*), ir patruboczū*

(Apr 18,22)

StV: *en der zangers, en der **fluiters**, en der bazuiners*

GB: *i śpiewaków, i **piszczków**, i trębaczy*

¹⁰ B. k. *pypynė*, variantai: *pypinė, pipynė, pipinė*.

pyškinėjimas¹¹ (v. dkt.) ‘griausmas, toks triukšmas’. Plg. liet. *pyškėti* (ir *piškėti*) ‘kelti triukšmą, skambėti, aidėti’ (LKŽe).

Ch: *perkuney* ir *piβkineimey* (219v_{bl})

pliuska (m. dkt.) ‘bebro uodega’. Plg. lenk. *plusk* ‘(banginio arba kitos žuvies) uodega’ (SP XVI (24), 361).

Ch: *plufka*. *ogon bobrowy* (222v₂₂)

<**poduvis**>¹² (?) ‘ketvirtadalis’. Šios formos daryba neaiški.

ChB: *kuriy imete (tęn) du ma<zu>* (→ *du mazu*) (*pinigielu*) *tatey ira poduji* (Mk 12,42)

StV: *die twee kleine penningen daarin wierp, hetwelk is een oort*

GB: *wrzuciła dwa drobne pieniądze, co czyni kwartnik*

poniekolei (prv.) ‘iš dalies’.

ChB: *ó tykiu iβ βalies* (→ *poniekoley*) (1Kor 11,18)

StV: *en ik geloof het ten dele*

GB: *i poniekqd wierzę*

primierius (dkt.) ‘sandora, sąjunga’. Slavizmas, plg. lk. *przy-
mierze* ‘t. p.’. DP 142₂₄ paliudyta daiktavardžio forma *priemieras*
(plg. Palionis 2004, 373).

ChB: *Jus efte waykejs Pranaβu, ir Sandaries* (→ *Prymieriaus*),
kuri Diewas padare fu Tewey's mufu (ApD 3,25)

StV: *Gijlieden zijt kinderen der profeten, en des verbonds, hetwelk
God met onze vaderen opgericht heeft*

GB: *Wy jesteście synami prorockimi i przymierza, które
postanowił Bóg z ojcami naszymi*

¹¹ Plg. Kudzinowski (1964, 104): *piškinėjimas*.

¹² Žodžio balsės pateiktos originalo rašyba, nes dėl trūkstamos etimologijos jų kiekybė (u/ū, i/y) lieka neaiški.

ChB: *Jr dawe jam (prymieru →) fandari apipiauftjyma* (ApD 7,8)

StV: *En Hij gaf hem het verbond der besnijdenis*

GB: *I dał mu przymierze obrzezki*

ChB: *Nenumaneley, kurie prymieru laužo (→ lauzytojeje fandaries)* (Rom 1,31)

StV: *Onverstandigen, verbondbrekers*

GB: *Bezrozumni, przymierza nie trzymający*

<puzymas>¹³ ‘apynių džiovykla’? Lenk. *osieć gore* ‘apynių džiovykla dega’¹⁴.

Ch: *Puzymas plaupe. wēlekite bimbałq. ofiec gorę biycie we dżwon*
(418₁₄)

rajoltas (v. dkt.) ‘rijūnas, rajūnas’. Plg. *rajus* ‘daug suryjantis, ėdrus’.

ChB: *Sztey apryielis (→ rajoltas) ir girtokle-wina, prietelis*
(→ prietelus) *muytyniku ir grießniku* (Mt 11,19)

StV: *Ziet daar, een Mens, Die een vraat en wijnzuiper is, een Vriend van tollenaren en zondaren*

GB: *Oto człowiek obżerca i pijanica wina, przyjaciel celników i grzeszników [...]*

razvadas (v. dkt.) ‘skyryba’. Slavizmas, plg. lenk. *rozwód*. Jonas Palionis (2004, 390) nustato lemą *razvodas* (cituodamas paminėtas vietas), bet rankraščiuose <a> antrame skiemenyje yra aiški ir geriau atitinka trumpąjį slavų o.

ChB: *Kodelgi tada ifakie Mayzießius dot gromata (→ Gromata)*
Razwado (→ Perfkirimas), ir aplayst jq. (Mt 19,7)

StV: *Waarom heeft dan Mozes geboden een scheidbrief te geven en haar te verlaten?*

GB: *Przeczeżte tedy Mojżesz kazał dać list rozwodny i opuścić jq?*

¹³ Žodis pateiktas originalo rašyba, nes dėl trūkstantos etimologijos balsių kiekybė (u/ū, i/y) ir priebalsio <z> kokybė (z arba ž) lieka neaiškios.

¹⁴ Žodis *osieć* nėra paminėtas SP-XVI, bet plg. Linde 1857, 590. Už bibliografinę nuorodą esu labai dėkingas profesoriui Holvoetui.

ChB: *Mayziebius liepe* (→ *dalayde*) *parašyt gromata ražwada*
(→ *atfijkirima*), *ir aplayft (jq)* (Mk 10,4)

StV: *Mozes heeft toegelaten een **scheid**brief te schrijven, en haar te verlaten*

GB: *Mojżesz pozwolił napisać list **rozwodny** i opuścić ją*

rūpa¹⁵ (m. dkt.) ‘laivagalis, užpakalinė laivo pusė’. Slavizmas, plg. lenk. *rufa* ‘id.’.

Ch: ***rupa**. tyl okrētu* (222v₁₁)

<**selevinai**>¹⁶ ‘lentos arba grindžio apdanga prie vynuogyno?’. Laivybos terminų sąrašo dalis, todėl lenk. *pokładki* galėtų reikšti ‘deniai’. Vis dėlto šią reikšmę sunku suderinti su *u winicy* ‘prie vynuogyno’. Žodžio šaknis ir daryba neaiški.

Ch: ***felewiney**. pokładki u winicy* (222v₄)

sramatyti (vksm.) ‘gėdyti’. Slavizmas, plg. lenk. *sromocić*. Senojoje lietuvių kalboje vartotas veiksmazodis *sarmatyti* (LKŽe).

ChB: *ó jus framatyjate mane* (Jn 8,48)

StV: *en gij **onteert** Mij*

GB: *a **wyście** mię **nie uczcili***

ChB: (*ó*) *patsjen peržengdamas* (→ *pažendamas*) *Zokona Diewa framatyghi* (→ *giedini Diewa peržėgimu Zokona*). (Rom. 2,23)

StV: *Die op de wet roemt, **onteert** gij God door de overtreding der wet?*

GB: *przez przestępstwo zakonu Boga **lżysz?***

stemtis (vksm.) ‘stembtis, priešintis’. Galbūt veiksmazodis <*ftemes*> klaidingai užrašytas vietoje <*ftembes*>.

¹⁵ Plg. Kudzinowski (1964, 114): *rupa*.

¹⁶ Žodžio balsės pateiktos originalo rašyba, nes dėl trūkstamos etimologijos jų kiekybė (*e/é, i/y*) lieka neaiški.

ChB: *fugiedo wifū kurie femes priēß ghi* (Lk 13,17)

StV: *werden zij allen beschaamd, die **zich** tegen Hem **stelden***

GB: *zawstydzili się wszyscy przeciwnicy jego*

styrbarkai (v. dkt.) ‘lentos kopėčių formoje’.

Ch: *styrbarkey. defki zrobione na kβtalīt drabini* (222v₂₀)

stuoba (m. dkt.) ‘pirmagalys’. Plg. liet. *stuobas* ‘laivo korpusas’.

Ch: *stoba. przod okrętu* (222v₁₂)

šefavonė (m. dkt.) ‘globa, priežiūra’. Slavizmas, plg. lenk. *szafowanie* (plg. Skardžius 1943b, 276).

ChB: *bet ieygu prymufitas (→ werftas) βefawo{n}e [[mi]] teciaus
ira [mi] patykieta* (1Kor 9,17)

StV: *maar indien onwillig, de **uitdeling** is mij evenwel toebetrouwd*

GB: *jeżeli poniewolnie, **szafarstwa** mi powierzono*

šimpras (v. dkt.) ‘laivo savininkas’. Slavizmas, plg. lenk. *szyper* ‘t. p.’. Iš kur lietuvių kalbos žodyje atsirado *m*, neaišku.

ChB: *Bet Wiraufias and Zalnieru tykiejos labiaus Styrnikuy ir
Szympruy* (ApD 27,11)

StV: *Doch de hoofdman geloofde meer den stuurman en den
schipper*

GB: *Jednak setnik więcej ufał **sprawcy okrętu** i sternikowi*

trielbanga (m. dkt.). Žodis be konteksto, reikšmė neaiški. Laivybos terminų sąrašo dalis, todėl galėtų būti sudurtinis žodis su *banga*¹⁷.

Ch: *trielbanga* (222v₁₄)

¹⁷ Kyla klausimas, ar pirmasis sandas gali būti susijęs su liet. *trieliuoti* ‘tempti, vilkti’ (iš lenk. *trelować, trel*). Tada dūrinys *trielbanga* galėtų reikšti ‘velkanti banga’.

trvoti (vksm.) 'laikytis'. Slavizmas, plg. lenk. *trwać* 'tęstis, laikytis'.

ChB: *Tie wifī pakako* (→ *bowijos* → *trwojo* → <pa>teko → *pakako*) 'wienu humu' (→ *wiena duma*) *małdofe ir prašymofe* (Apg 1,14)

StV: *eze allen waren eendrachtelijc volhardende in het bidden en smeken*

GB: *Ci wszyscy trwali jednomyślnie na modlitwie i prośbach*

užlažinimas (v. dkt.) '(lažybų) laimikis'. Plg. *lažintis* 'eiti lažybų'. Variantas *už(si)lažinti* nepaliudydas.

ChB: *wiju* (→ *begu*) *pažymetofp wietosp užlažynimop paßaukima Diowo* (Phil 3,14)

StV: *jaag ik naar het wit, tot den prijs der roeping Gods*

GB: *bieżę do kresu ku zakładowi powołania onego Bożego*

zieza¹⁸ (m. dkt.) 'vieta, kur išpila vandenį'. Slavizmas, plg. lenk. *zęza* 'triumas, apatinė laivo patalpa'. Dvigarsis [ie] lietuvių kalboje rodo, kad žodis *zieza* negali būti paimtas tiesiogiai iš lenkų kalbos. Jis greičiausiai pasiskolintas iš rytų sl. *zjaza.

Ch: *zieza. miejſce gđzie wylewaję wodę* (222v₁₈)

žoglius¹⁹ (v. dkt.) 'burė'. Slavizmas, plg. lenk. *żagiel*.

ChB: *ir u3traukię zoglu* (ApD 27,40)

StV: *en het razeil [...] opgehaald hebbende*

GB: *i podniósłszy żagiel*

ChB: *nułaydo zoglus ir teypo plaukie* (ApD 27,17)

StV: *streken zij het zeil, en dreven alzo henen*

GB: *spuściwszy żagle, tak płynęli*

¹⁸ Plg. Kudzinowski (1964, 156): *žieza*.

¹⁹ Plg. Kudzinowski (1964, 154): *zoglius*.

4. Apibendrinimas. Straipsnyje pateikti 84 leksikografiniuose šaltiniuose nepaliudyti žodžiai, pavartoti Samuelio Boguslavo Chylinskio *Naujojo Testamento* rankraštyje, iš jų – 26 slavizmai. Žodžių analizė rodo, kad Chylinskio (ir apskritai XVI–XVII a.) leksika dar neišsamiai ištirta ir ne visiškai suprata. Atliktas tyrimas padeda ir, tikėtina, ateityje padės išsamiau atskleisti lietuvių kalbos tarmių ir slavų kalbos įtaką Chylinskio idiolektui.

Būsimam Chylinskio kalbos (leksikos) tyrimui labai naudingas būtų elektroninis *Senojo Testamento* leidimas kartu su žodžių indeksais ir Chylinskio vertimų lietuvių–olandų(–lenkų) kalbų žodynas.

Šaltiniai ir literatūra

ALEW = Hock Wolfgang (red.) 2015, *Altltitauisches etymologisches Wörterbuch (ALEW)* (Studien zur historisch-vergleichenden Sprachwissenschaft 7), Hamburg: Baar.

ChB = Chiliński, Samuel B. [1658], *NOVM TESTAMENTUM Domini Nostri Iesu Christi*, [Oxford].

DLKŽ = Keinys Stasys (red.) 2015, *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Elektroninis variantas*, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.

DP = Daukša Mikalojus 1599, *Postilla Catholica*. Cit. pagal el. versiją. El. tekstą rengė Veronika Adamonytė, Milda Lučinskienė, Jūratė Pajėdienė, Mindaugas Šinkūnas, Eglė Žilinskaitė, Ona Aleknavičienė; konkordancijas rengė Veronika Adamonytė, Milda Lučinskienė, Jūratė Pajėdienė, Mindaugas Šinkūnas, Eglė Žilinskaitė, Ona Aleknavičienė, Vytautas Zinkevičius; el. dokumentų rengimo metai – 2006 m., rėmė Lietuvos valstybinis mokslo ir studijų fondas.

GB = *Biblia Święta to jest Księgi Starego y Nowego Przymierza* [...], elektroninis variantas. Prieiga internete: <<http://biblia-online.pl/Biblia/Gdanska>>.

Kavaliūnaitė Gina 1997, Istoriografinis Samuelio Boguslavo Chylinskio Biblijos vertimo kontekstas ir vertimo šaltinio problema, *Lituanistica* 3(31), 74–84.

Kavaliūnaitė Gina 2001, Chylinskio Naujojo Testamento vertimas ir jo šaltiniai: įrašai bei teksto taisymai, *Acta Linguistica Lithuanica* 44, 105–128.

Kot Stanisław 1958, Geneza i tło historyczne *Biblii Litewskiej* Chylińskiego, in Kudzinowski / Otrębski 1958, *Teksts*, IX–XXXII.

Kudzinowski Cesław 1964, *Indeks* (Biblia Litewska Chylińskiego. Nowy Testament 3), Poznań: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.

Kudzinowski Cesław 1977, *Indeks-Słownik do „Daukšos Postillė”*, Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.

Kudzinowski Cesław, Otrębski Jan (red.) 1958, *Tekst* (Biblia Litewska Chylińskiego. Nowy Testament 2), Poznań: Zakład Narodowy Imienia Ossolińskich.

Linde, Samuel Bogumił (red.) 1857, *Słownik Języka Polskiego. Wydanie drugie, poprawne i pomnożone*, Łwów: Drukarnia Zakładu Ossolińskich.

LKŽe = Naktinienė Gertrūda et al. (red.) 2005, *Lietuvių kalbos žodynas. Elektroninis variantas*, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.

Luther Martin 1545, *Biblia, das ist, die gantze Heilige Schrift Deudsch*, Wittenberg: Hans Lufft.

Kurschat Friedrich (red.) 1883, *Littauisches-Deutsches Wörterbuch* (Wörterbuch der Littauischen Sprache 2), Halle a. S.: Verlag der Buchhandlung des Waisenhauses.

Kurschat Alexander (red.) 1968–1973, *Litauisch-Deutsches Wörterbuch*, 4 tomai, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.

MP = *Postilla Lietuwiszka* 1600, cit. pagal leksikografinius šaltinius.

Niedermann Max et al. (red.) 1932–1968, *Wörterbuch der litauischen Schriftsprache*, 5 tomai, Heidelberg: Winter.

Nestle Eberhard et al. (red.) 2012, *Novum Testamentum Graece* 28, rev. Aufl. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft.

Palionis Jonas (red.) 2004, *XVI–XVII a. lietuviškų raštų atrankinis žodynas*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.

SD = Sirvydas Konstantinas 1620, [*Dictionarium trium linguarum*]. Cit. pagal el. versiją. El. tekstą rengė Milda Lučinskienė, konkordancijas rengė Milda Lučinskienė, Vytautas Zinkevičius, el. dokumentų rengimo metai – 2008 m., rėmė Lietuvos valstybinis mokslo ir studijų fondas.

Skardžius Pranas 1943a, *Die slavischen Lehnwörter im Altlitauischen*, Kaunas.

Skardžius Pranas 1943b, *Lietuvių kalbos žodžių daryba*, Vilnius: Lietuvos mokslo akademija.

SP-XVI = Bąk, Stanisław et al. (red.) 1966–2012, *Słownik Polszczyzny XVI Wieku*, 36 tomów, Wrocław / Warszawa / Kraków: Zakład Narodowy Imienia Ossolińskich.

StV = *Bijbel, Dat Is De Ganse Heilige Schrift* [...], el. variantas. Prieiga internete: <<https://www.statenvertaling.net/>>.

Vulgata = Weber Robert, Gryson Roger 2007, *Biblia Sacra iuxta Vulgatam versionem* 5, Aufl. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft.

WORDS NOT ATTESTED IN LEXICOGRAPHICAL SOURCES IN SAMUEL BOGUSŁAV CHYLIŃSKI'S TRANSLATION OF THE NEW TESTAMENT AND THEIR MEANING

Summary

This article collects all words in Chyliński's translation of the New Testament that are not attested in the lexicographical sources (contemporary, historical and holistic dictionaries) of the Lithuanian language and analyzes their meaning based on context and etymology.